

УДК 372.462 : 811.512.154 (045) (575.2)
DOI 10.53473/16946324_2024_3/2

Шапетова Назгул Темирбековна,
Кыргыз Республикасынын Эл аралык университети,
Азыркы тилдер кафедрасынын окутуучусу
Конурбаева Тинатин Дюшенбуевна,
Кыргыз Республикасынын Эл аралык университети,
Азыркы тилдер кафедрасынын улук окутуучусу

Шапетова Назгул Темирбековна,
Международный университет Кыргызской Республики,
преподаватель кафедры современных языков
Конурбаева Тинатин Дюшенбуевна,
Международный университет Кыргызской Республики,
старший преподаватель кафедры современных языков

Shapetova Nazgul Temirbekovna,
International University of the Kyrgyz Republic,
teacher of the Department of Modern Languages
mob. phone: +996 (550) 446575
E-mail: nazgul.temirbekovna74@gmail.com
Konurbayeva Tinatin Dyushenbuyevna,
International University of the Kyrgyz Republic,
Senior Lecturer at the Department of Modern Languages
mob. phone: +996 (553) 030178
E-mail: tkonyrbaeva@gmail.com

КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА УЛУТТУК АҢ-СЕЗИМ

КЫРГЫЗСКИЙ ЯЗЫК И НАЦИОНАЛЬНОЕ СОЗНАНИЕ

KYRGYZ LANGUAGE AND NATIONAL CONSCIOUSNESS

Аннотация: Кыргыз тили – бул элибиздин маданий мурасы, улуттук иденттүүлүгү, жүрөктөн-жүрөккө өтүп, түпкүлүктүү ой-санааны билдирген курал. Кыргыз тили жана улуттук аң-сезим — бул өз ара байланышта турган түшүнүктөр, анткени тил — улуттун рухунун, анын дүйнөгө болгон көз карашынын, тарыхый тагдырын жана коомдук турмушунун чагылдыруучусу болуп саналат. Макалада тил маселеси улуттун аң-сезими менен тыгыз байланышта болорлугу баса белгиленет.

Тилдин тазалалыгына жетишүү, сабаттуу жазууну колго алуу тууралуу кеп болот. Эгерде бул маселелер колго алынып туура жолго багытталбаса тилдин уңгусуна, өзөгүнө доо кете турганы айтылат, бир катар фактылар жана аргументтер менен бекемделет.

Негизги сөздөр: тил маселеси; улуттук аң-сезим; тилдин тазалыгы; сабаттуу жазуу; ыймандуулук; мекенчилдик; кыргыз тилинин жазуу эрежелери.

Аннотация: Кыргызский язык – это инструмент, передающий культурное наследие, национальную самобытность нашего народа, передаваемый от сердца к сердцу, выражающий идею коренных народов. Кыргызский язык и национальное сознание являются взаимосвязанными понятиями, поскольку язык является отражением духа нации, ее мировоззрения, исторической судьбы и общественной жизни. В статье

подчеркивается о том, что вопросы языка тесно переплетены с национальным сознанием. Идет речь о достижении чистоты языка, добиться грамотного правописания. Говорится, что если оставит эти вопросы без внимания, то будет нанесен ущерб самой основе языка, что подтверждается некоторыми фактами и аргументами.

Abstract: *The Kyrgyz language is a tool that conveys the cultural heritage, the national identity of our people, transmitted from heart to heart, expressing the idea of indigenous peoples. The Kyrgyz language and national consciousness are interrelated concepts, since language is a reflection of the spirit of the nation, its worldview, historical destiny and social life. The article emphasizes that language issues are closely intertwined with national consciousness. We are talking about achieving the purity of the language, to achieve correct spelling it is said that if these are ignored, then the very foundation of the language will be damaged, which is supported by some facts and arguments.*

Key words: *language issues; national consciousness; language purity; correct spelling; morality; patriotism; spelling of the Kyrgyz language.*

Кайсы гана улут болбосун ал эне тили менен гана улут боло аларлыгын карт тарых тастыктап келет. Ошол эле маалда тарыхтын тайгак жолундагы объективдүү жана субъективдүү себептерден улам чоң, кичине этностордун ондогон тилдери жоюлуп кеткендиги да маалым. Ушул өнүгтөн алып караганда кылымдарды карыткан кыргыз тилинин улуттук тил катарында ушул күнгө чейин сакталып, өнүгүп келиши кубандырарлык көрүнүш. Чын-чынына келгенде улуттук тилибиз болбосо кыргыз бойдон калмак эмеспиз. Ошондой болсо да далай замандар өзгөрүлүп жаңыланып, дүйнө коомчулугу улам бир жаңы тепкичке көтөрүлгөн сайын башка тилдер сыяктуу эле кыргыз тили дагы жаңы сөздөрдү өзүнө сиңирип келди жана сиңирүүдө. Анткени менен анын уңгусуна, өзөгүнө доо кетип жаткандыгын жаздымда калтырып, ага көз жумуп коё албайбыз. Демек, тил маселеси улуттун аң-сезими менен тыгыз байланышта болорлугун баса белгилөөгө туура келет.

Тил – улуттук руханий курал, ал улуттун мүнөзүн, өз алдынчалыгын айкындайт. Ал эми мамлекеттик тил – тигил же бул мамлекетте, ошол аймактын чегинде колдонууга мүмкүн болгон, калган тилдерге салыштырмалуу мыйзам тарабынан эң жогорку юридикалык статусу бекитилген тил. Ошол мамлекеттин баардык катмарында адамдар ортосундагы мамилелердин каражаты. Азыркы кыргыз мамлекетинин эгемендүүлүгүнүн жана көз карандысыздыгынын башатында, 1989-жылдын 23-сентябрында кабыл алынган Кыргыз ССРинин «Мамлекеттик тил жөнүндөгү мыйзамы» зор тарыхый-саясий мааниге ээ. Анткени көпчүлүк элдердин мамлекеттүүлүгүнүн эң башкы белгилеринин бири анын тили, маданияты, көөнөрбөс тарыхы экени талашсыз экенин билебиз. Бүгүнкү күндө кыргыз тили мамлекеттик тил деген статусу берилгенине отуз төрт жыл болуп отурат. Жаманбы, жакшыбы, толукбу, толук эмеспи мамлекеттик тил – мамлекетти башкаруунун жана мыйзам чыгаруунун тилине айланууда. Мамлекеттик тилдин абалын жөнгө салуу боюнча отуз төрт жыл ичинде көп маселелер көтөрүлүп, ар кандай иш-чаралар жүргүзүлүп келатат [1, 56-б.] .

Кыргыз тили — Кыргызстандын улуттук мурасы, элдин аң-сезими, өзүнүн баалуулуктарын, маданиятын жана тарыхын сактап келе жаткан тил. Анын маңызы улуттук биримдикти чындап, улуттук аң-сезимдин, элдин руханий дүйнөсүнүн негизин түзөт. Улуттук аң-сезим — бул ошол эле улуттун жалпы тарыхый, маданий жана коомдук өзгөчөлүктөрүн түшүнүү, аны сыйлоо жана келечек муунга өткөрүп берүү. Кыргыз тили менен улуттук аң-сезимдин ортосундагы байланыш абдан түптүү жана маанилүү.

Улуттук аң-сезимдин өнүгүүсү үчүн тилдин ролу өтө чоң. Тил — улуттук биримдиктин жана элдин менталитетинин калыптанышынын башкы куралы. Кыргыз

тилинин өнүгүүсү жана ага болгон кызыгуунун жогорулашы, кыргыз элинин улуттук аң-сезимин күчөтүп, улуттук баалуулуктарды сактоого чоң салым кошот.

Улуттук аң-сезимдин негизги компоненттери — бул тил, каада-салттар, дини, тарыхы жана бүгүнкү күндө улуттун коомдук түзүлүшүндөгү өзгөчөлүктөр. Ошондуктан кыргыз тилиндеги ар бир сөз, ар бир сүйлөм улуттун дүйнө таанымын жана анык максаттарын көрсөтөт. Кыргыз тилинде уламыштар, сөзгө негизделген бай маданий мурастар, руханий баалуулуктар, жомоктор, айтыш жана эпостор улуттук аң-сезимдин эң чоң казынасы болуп саналат.

Кыргыз тили жана улуттук аң-сезим бүгүнкү күндө дүйнөнүн глобализацияланган шарттарында бир топ кыйынчылыктарга дуушар болууда. Азыркы учурда жаштардын көпчүлүгү орус жана англис тилдеринде сүйлөөдө, ал эми кыргыз тилине болгон кызыгуусун жана урматтоосун жоготууда. Мындан тышкары, өз элинин маданий жана тилдик мурасы тууралуу түшүнүгү да түздөн-түз төмөндөп бара жатат.

Ошентсе да, улуттук аң-сезимди жоготпоо үчүн кыргыз тилин сактап калуу, өнүктүрүү жана ал аркылуу улуттук маданиятты, руханий баалуулуктарды келечек муундарга өткөрүп берүү чоң мааниге ээ. Тил мектептерде, университеттерде жана коомдук түзүлүштөрдө үйрөтүлүп, анын колдонулушун жогорулатуу — бул улуттук аң-сезимдин бекемделишине чоң салым кошот.

Тил аркылуу мурас сактоо гана эмес, анын ар кандай адабий чыгармалар аркылуу жаңы өнүгүүлөргө жетүү мүмкүнчүлүгү бар. Кыргыз тилинин кеңири жайылышы жана колдонулушу улуттук аң-сезимди кайра жандандырып, коомдун өнүгүүсүнө жана биримдигине күч берет.

Кыргыз тили менен улуттук аң-сезимдин тыгыз байланышын саясат таануу илиминин доктору Каныбек Иманалиевдин төмөндөгү ой жүгүртүүлөрүнөн көрө алабыз: “Биз, кыргыз эли дүйнөдөгү бактылуу элдин бирибиз деп ойлойм. Себеби, дүйнөдө жети миңге чукул тил, эки жарым миң улут бар. Анын ичинен 192 улут гана өз суверенитетине ээ. Биз ошол өз эгемендигине ээ болгон улуттун бирибиз” [3].

Дүйнөдө 7,000ге чукул тил бар экендигин, бирок алардын 83 гана эң кеңири колдонулуп жаткандыгын белгилеген белгилүү лингвист Дэвид Харрисон, алардын ичинен 3500 тилде адамзаттын болгону 0,2 пайызы гана сүйлөшөрүн айтат. Мындан тышкары, Харрисон ар бир эки жумада бир тилдин жоголуп жатканын, ал эми 382 тилдин түпкү жоголуу коркунучунда экенин билдирет. Бул тенденция тилдердин жоголушу жөнүндөгү окуяларды тастыктайт жана тилдин жоголушу ошол элдин да жок болушуна алып келет деп эсептейт. Бул, өз кезегинде, бүтүндөй дүйнөлүк цивилизация үчүн чоң жоготуу болуп саналат. Мындай глобализация доорунда, кыргыз тилинин дагы жоголуп кетүү коркунучу барбы деген суроо туулат. Ошондуктан, кыргыз тилинин улуулугун жана байлыгын кайрадан ойлонуп көрүү зарыл.

Тилдин тарыхы элдин тарыхы менен, элдин тарыхы тилдин тарыхы менен тыгыз байланышкан. Анткени тил ар дайым өз коллективи менен бирге жашайт. Коллективдин өсүшү менен өнүгөт, бөлүнүшү менен майдаланат. Салыштырып айтканда, көп майда суулар кошулуп дарыя болгон сыңары, тектеш диалектилердин биригиши – тилдин өнүгүшү; тетирисинче, тилдин диалектиге майдаланышы – анын талкаланышы, улуу дарыянын каналдарга таралышына окшойт. Эгер коллектив өз тилин таштап, башка тилге өтсө, анда ал тил жашоосун токтотот, Жашоосун токтоткон тилдин эсебинен экинчи тил өкүлдөрүнүн саны көбөйөт. Жок болуп, колдонулбай калган «өлүү» тилдерди жазуу эскерткичтеринен гана кезиктирүүгө болот [2, 3-б.].

Албетте, жогоруда айтылгандай, элдин тили жана маданияты биригип жана бөлүнүп жатканда да, негизги учур – бул тилдин коомдун идентификациясындагы ролу. Тил эгерде жандуу жана өз орду менен колдонула турган болсо, ал элдин тарыхын жана мурастарын сактап, аны түпкү маанидеги чыныгы жолдо жүрүшүнө түрткү берет. Тилдин өлүмү улуттук аң-сезимдин жана маданиятынын да өлүмүн билдирет.

Ар бир улут өз эне тилин ыйык деп эсептейт, анткени эне тили адамдын дүйнөгө көз карашын, жашоосун жана ой жүгүртүүсүн аныктайт. Тилдин байыркылыгы жана анын тарыхый мааниси жөнүндөгү талдоолор лингвисттер тарабынан иштелип чыккан бир нече мыйзам ченемдерине негизделет. Мисалы, байыркы тилдерде көп кездешкен сөздөр – бул кыска, бир же эки муундан турган сөздөр. Мындай сөздөр кыргыз тилинде абдан көп: «от», «суу», «ак», «жер», «кел», «бар», «өт», «жүр», «бул», «ал» жана башка сөздөр. Бул сөздөрдүн көптүгү, кыргыз тилинин байыркы жана терең тарыхка ээ экендигин көрсөтөт. Адистердин айтымында, мындай сөздөр VI кылымдагы шумер тилинен калган белгилер катары кабыл алынат.

Тилдин байлыгы анын лексикасынын, синонимдеринин көптүгү менен аныкталат. Мисалы, “Манас” эпосу дүйнөдөгү эң чоң сөздүккө ээ тексттердин бири болуп саналат. Лениндин 53 томдугуна салыштырмалуу “Манас” эпосунда төрт жарым миллионго жакын сөз бар, бул анын өзгөчө лексикалык байлыгын жана сөздүн күчүн көрсөтөт. Бул эпос кыргыз элинин терең ой чабытын жана тилдик кудуретин тастыктап турат. Мындан тышкары, кыргыз тилинде 800гө жакын жылкынын сымбаты менен байланышкан сөздөр бар, ал эми орус тилинде бул сан 18-20 сөздөн ашпайт. Демек, кыргыз тили гана жылкынын ар түрдүү мүнөздөмөлөрүн терең түшүнүп, аны бир нече жүздөгөн сөздөр менен сүрөттөй алат.

Кыргыз тили өзүнүн бай фразеологиялык сөздөрү менен дагы айырмаланат. Мисалы, бир катар “өлүү” деген түшүнүк кыргыз тилинде ар кандай чагылдырылат: “көрөөр күнү бүтүптүр”, “чын дүйнөгө кетиптир”, “акка моюн сунуптур” жана башкалар. Бул фразеологиялык түзүлүштөр тилибиздин байлыгын жана аныктап жаткан ойдун тереңдигин көрсөтөт. Ал эми башка европалык тилдерде мындай фразеологиялык байлык анчалык көп кездешпейт. Өзгөчө түрк тилдеринин арасында кыргыз тили өзүнүн фразеологиялык сөздөрүнүн байлыгы менен айырмаланат.

Кыргыз тили ошондой эле поэзияда да өзгөчө байлыка ээ. Тил боюнча белгилүү котормочу С. Липкин кыргыз тили поэтикасына бай тил экендигин айтат. Кыргыздар төрөлгөндөн тартып эле бешик ыры, ырым-жырым, сүйүү ырлары менен жашоосун өркүндөтүп, акындык жана ырлык маданиятын жогору баалашкан. Мындай ырлар “Манас” эпосунда да өз чагылдырылышын тапкан [3].

Ошентип, кыргыз тилинин байлыгын, тереңдигин жана өзгөчөлүгүн түшүнүү үчүн анын ар түрдүүлүгүн, тарыхый өскөн жолун жана анын чексиз мүмкүнчүлүктөрүн карап чыгуу зарыл. Тилдин жоголушу улуттун жоголушу менен теңдеп эсептелет. Тилдин сакталышы жана өнүгүшү — бул дүйнөлүк маданияттын жана инсандык мурастын дагы сакталуусунун кепилдиги.

Жогоруда айтылгандардан көрүнүп тургандай улуттук аң-сезим эне сүтү менен келген тилибизге гана байланыштуу. Мындан улам ыймандуулук, мекенчилдик, улууну урматтоо, кичүүнү ызаттоо, ата-эне, агаин-тууган, жек-жаат, куда-сөөк, дос-тамыр, жоролдошторго болгон сый, бир туугандар ортосундагы ийги мамиле, жаратылышка мамилебиз, дагы-дагы адам тиричилиги менен байланышкан далай маселелер акыры барып салт-санааларыбызга гана көз каранды болмокчу. Ал эми салт-санааларыбызды артыбыздагы муундарга эне тилибиз – кыргыз тили аркылуу гана жеткире алмакчыбыз.

Экинчи бир олуттуу маселелердин бири – бул тилибиздин тазалыгы. Тилдин тазалыгы дагы тигил же бул деңгээлде улуттук аң-сезимге өз таасирин тийгизмекчи. Бул маселе боюнча филология илимдеринин доктору Үмүт Култаева олуттуу ой айткан: «Мен ушул «Коомдук аң-сезим» деген сөздү «Улуттук аң-сезим» дегенге алмаштырат элем. Анткени улуттук тилибиздин талапка ылайык деңгээлде өнүгүшү үчүн коомдук аң-сезимден мурда улуттук аң-сезимибиз жогорулашы керек. 70 жыл бою биз өзүбүздүн тарыхты талапка ылайык окубадык. Анын ордуна Советтер Союзунун тарыхын окугандыгыбыз эч кимге жашыруун деле эмес. Натыйжада биздин улуттук аң-сезимдин жакшы бир күүгө келе албай жатышы бүгүнкү күндө ачыкка чыгып отурат. Айтматов айткандай, өз убагында кетирген каталарыбыз бүгүн мина сыяктуу жарылып, бизди жаралап турган кези.

Ката жазгандан, сүйлөгөндөн эч ким уялбай калды. Мунун мисалы катары чоң масштабдуу иш-чараларда, чет өлкөдөн келген ректорлордун алдында Билим берүү министрлиги тарабынан ката жазылган жазуулар болгондугун айтсак болот.

Улуттук аң-сезимдин жетиштүү калыптанбай калышын шарттаган факторлордун бири катары өз учурунда тарыхый чыгармалар да талапка ылайык окулбаганын айтсак болот. «Кандуу жылдар», «Сынган кылыч» куугунтукталып, авторлору абакка алынды. Так ушуга окшогон себептерден улам улуттук аң-сезим жараланып турат» [4].

Аныгында эле улут катарында биздин сүйлөө маданиятыбыз тилдин тазалыгына жана анын сабаттуу жазылышына байланыштуу экендиги жогоруда айтылган ойлордон көрүнүп турат. Көпчүлүк учурларда орус тилинен келген сөздөрдү нукура кыргызчалабай туруп эле колдоно берчү болдук. Көчөлөрдө илинип турган жарнактардагы каталар жөнүндө кеп кылбай эле коёлу.

Бул ой-пикирлер 2020-жылдын 18-майында журналист Уланбек Эгизбаев тарабынан уюштурулган талкуудан алынган. Талкууда кыргыз тилинин тазалыгын сактоо, анын грамматикалык жана лексикалык мыйзамдарына туура келүү маселелери талкууланган.

А. Рыскулов кыргыз тилиндеги үндөшүү мыйзамдарына көңүл буруп, тилдин тазалыгын сактоо зарылдыгын белгилейт. Ал сөздөрдүн үндөрүнүн мыйзамдарына туура келиши керектигин айта кетет, мисалы, “революция” сөзүндөгү үндөрдүн жоон жана ичке болушу тилдин ички мыйзамдарына каршы келет деп белгилейт.

Т. Казаков орус тилинен түздөн-түз которулган сөздөрдү туура эмес пайдаланууга каршы чыгат. Ал “мен ойлойм” деген сөз айкашынын, “я думаю” деген орусча фразадан алынганын белгилеп, мындай сөздөрдү колдонуу кыргыз тилинин логикасына туура келбейт деп эсептейт. Ошондой эле, кыргыз тилинде “бутуна туруп кетти” деген айтымдын туура эмес колдонулушу боюнча сын айтат, мунун орус тилиндеги “встать на ноги” деген сөз айкашынын калкасы экенин айтат.

Э. Нурушев сөздөрдүн туура эмес колдонулушуна каршы чыгат. Ал “айтып чыкты”, “демилге менен чыкты” сыяктуу фразаларды орусча “выступить с заявлением” дегенден түздөн-түз которулганын айтып, мындай колдонмолордун кыргыз тилинде орду жок экенин белгилейт. Мындан тышкары, кыргыз тилиндеги сөздөрдү жакшы пайдалануу керектигин айтат, мисалы, “кемтилген” деген сөздү “мүмкүнчүлүгү чектелген” деп айтканды туура эмес деп эсептейт.

Журналисттердин тили да бузулуп, орус тилине өтүп кеткенин, бул өзгөчө маалымат каражаттарында жана коомдук чыгармаларда көп кездешерин белгилешет. Мисалы, “уйгур тегиндеги жарандар” деген сөз айкашы кыргыз тилине туура эмес колдонулганды айтылат. Журналисттер кыргыз тилинде так жана түшүнүктүү сүйлөө керек деп эсептешет, тилдин тазалыгын сактап, ар кандай бузук сөздөргө каршы туруш керектигин айтышат.

Ушул талкууда кыргыз тилинин келечеги жана коомдук пикирдин мааниси да көтөрүлгөн. Ошондой эле, тилдин бузулушуна каршы күрөшүү үчүн коомчулук жана эл башында турган адамдар үлгү көрсөтүшү керектиги белгиленет. Мисалы, айрым мамлекеттик кызматкерлердин сөздөрү туура эмес колдонулуп жатканы да сындаган. Бул жерде сөздүн маани-мазмунуна туура келген, байыркы жана терең мааниге ээ кыргыз сөздөрүн колдонуу маанилүү экени айтылат.

Талкуу жалпы кыргыз тилинин таза жана туура колдонулушу зарылдыгын айкын көрсөтүп, тилди бузууга жол бербөө керектигин белгилейт. Тилдин тазалыгын сактоо үчүн өзүбүз үлгү көрсөтүп, ар кандай чет элдик сөздөрдөн качып, өз тилибизге болгон урматты арттыруу керек [5].

Жогорудагы белгилүү инсандардын баарлашуусу улуттук аң-сезимдин күңгөйтескейин аралай чаап, омоктуу ойлорун айтып отурушат. Ушул жерден белгилүү заманбап акындарыбыздын бири маркум Дайырбек Стантегиндин:

«Кыргыз болуп туулдуңбу,
Кыргыз болуп өлүш керек!» –

деген ыр саптары эске түшөт. Эгерде нускалуу сөз байлыгыбызды аздектей албасак, аны таза тутпасак манкуртчулукка ооп кетүү саналуу гана убакыттын иши болуп калмакчы.

Акыркы жылдары бир жагынан тилибиз тантыган сөздөргө чалынып жатса, экинчи жагынан кыргыз тилинин мыйзамдарына баш ийген жаңы сөздөр менен толукталып жатышы чоң үмүт арттырат. Маселен, төмөндөгү сөздөрдүн орус тилинен которулушу:

Менталитет – насил

Рюкзак – жонбаштык

Брусчатка – таманташ

Люстра – асмашам ж.б.д.у.с.

Албетте, орус тилиндеги көптөгөн сөздөрдү кыргызчалаганга аракеттер көрүлүп жатса да айрым сөздөрдү улуттук тилибиз жерип, колдонулбай кала берген учурлар да кездешет. Мындан улам тил – бул тирүү организм экендигин көрүүгө болот. Ошондуктан тилибиздин тазалагы үчүн күрөшүү өтө маанилүү маселеле.

Ошол эле учурда «сөз маданияты эң алды менен жазууда орфографиялык жактан сабаттуулукту талап кылат» [6, 5-б.]. Демек, тилдин тазалыгы боюнча иш алып барууда сөздөрдүн сабаттуу жазалышына да олуттуу көңүл буруу зарыл. Өзгөчө кыргыз тилинин жазуу эрежелерин сактоо шарт. Мындан улам орфографиялык сөздүктү пайдалануу, кыргыз тилинин жазуу эрежелерин так сактоо азыркы күндөгү кала берүүчү туруктуу маселелерден экендигин билебиз.

Улуттук аң-сезимди жоготпоо үчүн кыргыз тилин сактап калуу, өнүктүрүү жана ал аркылуу улуттук маданиятты, руханий баалуулуктарды келечек муундарга өткөрүп берүү чоң мааниге ээ. Тил мектептерде, университеттерде жана коомдук түзүлүштөрдө үйрөтүлүп, анын колдонулушун жогорулатуу — бул улуттук аң-сезимдин бекемделишине чоң салым кошот.

Кыргыз тили жана улуттук аң-сезимдин өнүгүшү үчүн төмөндөгүдөй иш-чараларды аткарсак болот:

- Кыргыз тилинин билим берүү системасында кеңири жана тереңирээк үйрөтүлүшү абзел. Мектептерде, жогорку окуу жайларда жана коомдук жайларда кыргыз тилин колдонуу нормасын күчөтүү керек.

- Убакыт өтүп, жаңы дүйнөгө кирип жаткан технологиялар жана түшүнүктөргө ылайык, кыргыз тилинде жаңы сөздөрдү киргизүү жана алардын жалпы коомдо колдонулушун камсыз кылуу шарт. Бул тилдин өнүгүшүнө жана кеңейишине алып келет.

- Интернеттеги кыргыз тилиндеги ресурстарды түзүү иш-аракеттер аркылуу улуттук аң-сезимди чыңдоо жана анын маанисин тереңдетүүгө мүмкүнчүлүк түзөт.

Дагы бир олуттуу маселе – Кыргыз Республикасынын «Мамлекеттик тили жөнүндө» мыйзамынын кандай иштеп жаткандыгында. Ооба, мыйзам кабыл алынган отуз жылдан ашуун мезгилден бери ар кандай иш-чаралар көрүлүп келет. Кыргыз Өкмөтү тарабынан тилди өнүктүрүү боюнча бир катар программалар да кабыл алынган. Бирок кандай деңгээлде, кандай сапатта ишке ашырылууда? Албетте, бул маселеге өзгөчө көңүл буруп, өзүнчө макала арноого туура келет.

Кыргыз тили жана улуттук аң-сезим бири-бири менен тыгыз байланышта. Тил — улуттук аң-сезимдин терең түпкүрү, улуттук баалуулуктарды жана маданиятты сактоонун негизги жолу. Кыргыз тилин сактоо, өнүктүрүү жана ар бир муунга туура өткөрүп берүү — бул улуттук аң-сезимдин жанданышына жана өлкөнүн жалпы келечегине түздөн-түз таасир этет. Кыргыз тилинин өнүгүшү, аны туура колдонуу жана сактоо улуттук биримдикти жана иденттүүлүктү чыңдоого жол ачат.

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАРДЫН ТИЗМЕСИ:

1. Дуйшенбиева Д.А., Кылычбаева Э.О. Жогорку окуу жайларында адабиятты окутуунун методикасынын негизги принциптери [Текст] //К.Карасаев атындагы БМУ Жарчысы. Бишкек, 2023, – №4(66), – 56-63-бб.

2. Дыйканов К. Кыргыз тилинин тарыхынан: Жогорку окуу жайлары үчүн. [Текст] Жогорку окуу жайлары үчүн окуу китеби, – Ф.: Мектеп, 1980. –156 б.
  3. Кыргыз тили жарды дегендерге Каныбек Иманалиевден жооп //Электрондук ресурс. https://maral_fm.kg/archives/439275
  4. Кыргыз тилин кантип илимдин тилине айлантабыз? //Электрондук ресурс. <https://www.azattyk.org/a/kyrgyz-language-humanitarian-education/30615889.html>
  5. Кыргыз тилин кыргыздар бузууда...//Электрондук ресурс. <https://experiment.journalist.kg/ru/2013/06/04/ky-rgy-z-tilin-ky-rgy-zdar-buzuuda/>
- Карасаев Х. К. Орфографиялык сөздүк. Кыргызполиграфкомбинаты. – Ф., 1983. 129 б.